

ה"גניזה" החרטונית

תולדות "הגניזה החרטונית" והוכחת זיופה

על "גניזה" חסידית זו הרבו לכתוב בשלשים השנים האחרונות בכתבי עת ובספרים שונים. רעות שונות הובעו על כך ולמסקנות שונות, חיוביות ושליליות. הגיעו החוקרים בדבר אמיתות הכתבים. אבל הצד השווה שבהם שכולם לא נחתו לבדיקה כללית ויסודית של תוכן הכתבים. שנתפרסמו במשך הזמן במקומות שונים. ושל כל צדדי הענין. רובם דנו בזה על סמך בדיקה שטחית ועיון מקופיא. או שדנו רק על אגדות אחדות מסוימות שנתעסקו בהן.

אגב עבודתי באיסוף מכתבי רבנו ובחומד המשתייך לזה. בדקתי את מכתבי הגניזה הללו עד מקום שידי מגעת, והגעתי למסקנא שכל מכתבי הגניזה שראו את אור הדפוס הנם מזוייפים. ולא זו בלבד, אלא הווייף לא הצליח במלאכתו. עד שרובם של המכתבים הם מזוייפים מתוכם, כמו שאבדר בהמשך דברי.

על השתלשלות מציאת הכתבים ורכישתם, ועל תכנם הכללי, מסופר בקטע ממכתבו של ארמור'ד הריי"צ ז"ל מלובאוויץ שנדפס ב"התמים" חוברת א', וזה לשונו (בהשמטות):

הכתבים והמכתבים אשר נתגלו אחרי הורדת השלטון הישן כסלכי קיוב וחרטאן, ונקראים בשם גניזה החרטאנית, הם אוצר בלום.

בקץ תרע"ח יצאה שמועה כאודיסא, כי בעת המהפכה בחרטון נמכרה או נשדדה הארכיון של הבולשת ובו הרבה כתבי יד, מהם כתובים על קלף ומהם על נייר, מכתבים שונים וספרים נדפסים שלמד בהם מורנו הבעש"ט נ"ע.

כעבור איזה ימים הגיעו לאודיסא כמה מכתבים כתובים וחתומים ביד קודש מורנו הבעש"ט, הרב המגיד ממעזריטש ועוד ועוד, ונמכרו כסכומי כסף גדולים.

בשום אופן לא חפצו המוכרים לגלות באיזה דרך הגיעו אליהם חתביידי והספרים, ומראה פניהם חעיר חשד של זיוף. אבל מכיון שראו — הקונים — כי כל כתב, מכתב וספר, כתוב עליו כי נמצא בעת החפוש שהי' בביתו של הצדיק מרוזין וחתום כגושפנקא דמלכא בשעוה ומצויין במספר (נומער) עם חתימתו של הפקיד, התחילו לקנות במחירים גבוהים.

בעת ההיא גר באודיסא החסיד ... ר' שמואל ברש"י נ"ע גור ארר, קנה חלק גדול מהכתבי יד והספרים של הגניזה החרטונית כמחיר גדול, וישלחם בתור תשורה להוד כ"ק אאמור'ד הרה"ק (ר' שלום דובער ז"ל) לרוסטובדון ...

הגניזה החרטונית כוללת:

א. כתבי יד (א' כתובים על קלף, ב' כתובים על נייר), ותוכם: א. עניני קבלה (א' כניונים שונים משמותיו של הקבי"ה. ב' שמות מלאכים. ג' אלפי ביתין — א' בלי נקודות, ב' עם נקודות, ג' עם טעמים — ד' שירי המלאכים. ה' צירופי שמות והשכעתן. ו' מידושי מאמרי הווהר). ב. ביאורי מקראות ומאמרי רז"ל. ג. סיפורים (א' ארוכים, ב' קצרים). ד. מכתבים (א' מרה"צ ר' אדם בעל שם, ב' ממורנו הבעש"ט, ג' מהלמידי מורנו הבעש"ט, ד' ממורנו הה"מ מעזריטש, ה' מתלמידי מורנו הה"מ ממעזריטש, החב"רי קדישא, ו' ממורנו הרה"ק הרב אברהם המלאך הקדוש, ז' הרה"ק הרמ"מ מחיטעבסק, ח' הוד כ"ק רבנו הגדול).

ב.

ספרים נדפסים שונים.

ג.

יריעות של קלף, מעובד ומשודטט מוכן לכתובה.

ד.

חותמו של מורנו הבעש"ט.

ה.

כלי כסף בשכיל בשמים של מורנו הבעש"ט (א' כלי כסף בתמונת דג, ב' כלי כסף בתמונת מגדל, ג' כלי כסף בתמונת אילן) ... עכ"ל.